
Pozabljeni prostori: Mednarodna urbanistično arhitekturna delavnica

Author(s): Nina GORŠIČ, Robert MAŠERA and Damjana ZAVIRŠEK HUDNIK

Source: *Urbani Izziv*, Vol. 14, No. 1, Prostorsko planiranje v mejah zakona / Physical planning within the bounds of law (junij 2003), pp. 79-87

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180839>

Accessed: 04-07-2025 08:48 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Nina GORŠIČ
 Robert MAŠERA
 Damjana ZAVIRŠEK HUDNIK

Pozabljeni prostori

Mednarodna urbanistično arhitekturna delavnica

1. Uvod

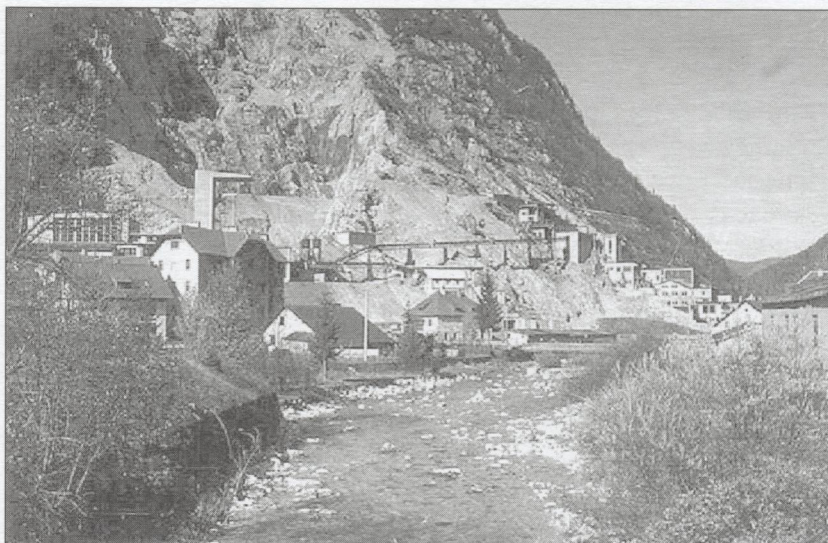
Mednarodna urbanistično-arhitekturna delavnica LPM_CDP_2002 je potekala v sklopu prekmernih prireditve občine Bovec, ki jih je financiral PHARE CBC SPF 1999. V sodelovanju z lokalnima skupnostma Log pod Mangartom in Cave di Predil/Rabelj jo je pripravila Ustanova Maks Fabiani (zanjo Robert Mašera univ. dipl. inž. arh.). Delavnica je potekala v treh sklopih od aprila do junija 2002 v Logu pod Mangartom in v Rablju/Cave di Predil. Sodelovalo je šest skupin mlajših arhitektov in študentov arhitekture iz Slovenije in Italije (univerze v Ferrari).

2. Namen in cilji delavnice

Morda je bila prva pobuda za delavnico prevzetost nad dvema krajema, ki geografsko ležita tako blizu drug drugega, a sta imela popolnoma različno zgodovino in razvoj, zdaj pa sta oba ostala na robu vsake države. Med najbolj zapostavljenimi območji najdemo veliko krajev ob mejah. Še posebno manj dostopna območja so za državo mnogokrat le pogojno zanimiva. Druga takšna skupina so degradirani opuščeni industrijski poligoni. Nekateri kraji se tako pojavljajo le še na topografskih kartah in se spreminjajo v izpraznjena območja. Kljub njihovi neizpodbitni kulturno-zgodovinski pričevalni vlogi in

vrednosti je treba nanje vedno znova opozarjati. Ker oba kraja pripadata območju zelo nasprotujočih si podob – na eni strani panoramske

podobe idiličnih prizorov in na drugi podoba območja »naravnih katastrof«, iz katerega bi se bilo najbolje izseliti – je bila ena od nalog

Slika 1: Cave di Predil / Rabelj, rudniška separacija (foto: R. Mašera)

Slika 2: Log pod Mangartom, pogled na Mangart (foto: A. S. Ostan)

delavnice poiskati delovanje, ki bi preseгло takšno polarizirano videenje prostora.

Danes, ko naj ne bi bile državne meje več pomembne, smo z delavnico hoteli preveriti možnosti za povezovanje obeh krajev, ki se srečujeta s podobnimi problemi:

- življenje v dinamičnem ekosistemu z velikimi temperaturnimi nihanjem, strmimi tereni, specifično vegetacijo, ki ljudem postavlja precejšnje omejitve;
- upadanje števila prebivalcev in staranje strukture prebivalstva;
- zmanjševanje možnosti za zaposlovanje;
- naselitev in raba ogroženega prostora;
- degradiranje kulturne krajine.

Čepprav so bile vasi na območju Alp, ki mu pripadata oba kraja, na videz zaprte in samozadostne, so vzdrževale zelo tesne gospodarske povezave in bile zelo mobilne. Povezovala so se v alpski »mrežni sistem«, katerega vozlišča so bili gorski prelazi. V obdobju poudarjenih državnih mej so sistemi povezav delovali slabše, s procesi decentralizacije in globalizacije pa se znova postavljajo regionalne mreže, ki so nova priložnost za kraje na obrobjih različnih večjih struktur.

Oba kraja tradicionalno pripadata »alpski regiji«, vendar pa je prednost globalizacije prav v tem, da se lahko posamezne točke na različnih mrežah povezujejo v nove omrežne sisteme, v različne regije, glede na to, kako močne so vezi med različnimi lokalnimi konteksti. Čim več jih je med različnimi lokalnimi situacijami, tj. različnih povezovalnih ali sovpadnih elementov, tem več je možnosti za navezovanje v različna omrežja in ustvarjanje novih. Če je negativni vpliv procesa globalizacije stapljanje kultur, nastajanje krajev brez konteksta, je njen pozitivni učinek dvigovanje vrednosti lokalnega, jezikovne in kulturne raznolikosti oziroma da je to prednost in gibalno

razvoja. Različne zanimive vidike (gospodarske, kulturne idr.) lahko veliko bolje raziskujemo na ravni regij kot države.

Druga od nalog delavnice je bila preveritev možnosti, kako bi bila lahko oba kraja novi točki na mreži oziroma kako bi oblikovala novo, a skupno blagovno znamko. Velike razvojne priložnosti so zapuščeni ambient, uničena krajina, degradirani prostori. Delavnica je za instrument delovanja pri načrtovanju in usmerjanju razvoja obeh naselij izbrala arhitekturni in krajinski projekt poseganja v majhen merilu, pri čemer je upoštevala posebnosti krajevnih razmer. Delo je izhajalo iz domneve, da je lahko načelo delovanja z majhnimi, stvarnimi posegi zelo učinkovit in sproži procese sprememb v kraju, ki vplivajo na razmerja in razvojne tokove v prostoru.

Pri načrtovanju projektov, s katerimi smo se ukvarjali na delavnicah, smo poskušali vključiti pobude lokalne skupnosti (uspešnejše žal v Logu), da bi rezultati čim bolj podpirali razvoj lokalnega življenja in izhajali iz krajevnih razmer.

3. »Pozabljeni prostori«

Delavnica je obravnavala nedavno opustošeni Log pod Mangartom ter obmejni rudarski kraj Rabelj (Cave di Predil) v Furlaniji – Julijski krajini, kjer je do leta 1991 deloval rudnik svinčeve in cinkove rude. Zdaj zaradi neuspelega programa zapiranja rudnika izumira. Kraja, med katerima je mogoče potegniti veliko vzporednic, ležita v dolinah pod prelazom Predel. Njuna usoda je od nekdaj bistveno povezana z njegovo prehodnostjo, kjer je mogoče najudobneje prečkati Julijce na tem odseku. Tu je potekala trasa nekdanje rimske ceste iz Ogleja v Norik in Panonijo. Od križišča pri Bovcu se cesta vzpenja do trdnjave Kluže ter

nato po dolini, skozi Log pod Mangartom ter Strmec na prelaz Predel, od koder se spusti v dolino Jezernice (Rio del Lago). Pot je po desnem bregu prečkala strma melišča in pripeljala v Rabelj. Danes se imenuje poletna cesta (*strada estiva*) in je zaradi nevzdrževanja v precej slabem stanju. Kasneje je bila zaradi stalne nevarnosti plazov zgrajena nova cesta (*strada invernale*), ki poteka po dolini skoraj do Rabeljskega jezera, tam prečka dolino in se višje priključi stari trasi. Okoli leta 1478 so tu prodirali Turki in kraj požgali. Med francoskimi vojnami konec 18. st. je prelaz s trdnjavo odigral pomembnejšo vlogo pri zadrževanju francoskega prodora.

V pripravi na veliko avstrijsko-nemško ofenzivo oktobra 1917 so Avstrijci skozi rudniški predor, ki se konča v Logu pod Mangartom, pretovorili ogromno vojne opreme in vojakov. Predor so zgradili letoma 1898 in 1904 za potrebe odvajanja vode iz spodnjih horizontov rudnika v Rabelju. Začenja se na koti –240 m v rudniku in končuje na koti 0,00 v Logu pod Mangartom. Njegov premer so s prvotnih 2 x 2 m, za potrebe zgoraj opisanih vojaških operacij povečali na 2,5 x 2,5 m. Ima padec 2 promila. Vse do zaprtja rudnika je voda iz predora pomenila velik vir onesnaževanja za Koritnico in Sočo. Posledice je čutiti še danes. V letih po vojni pa vse do leta 1970 so predor uporabljali rudarji iz Bovške kotline za prevoz na delo neposredno v rudnik. Pod mejno črto so v njem kovinska vrata, kjer je bil mejni prehod. Pozneje so prešli na avtobusni prevoz čez prelaz.

4. Predlogi

Predlog 1: Log pod Mangartom^[1]
Proces zgoščanja, zapolnjevanja, zaokrožanja vaškega naselbinskega tkiva v možnih zaporednih fazah

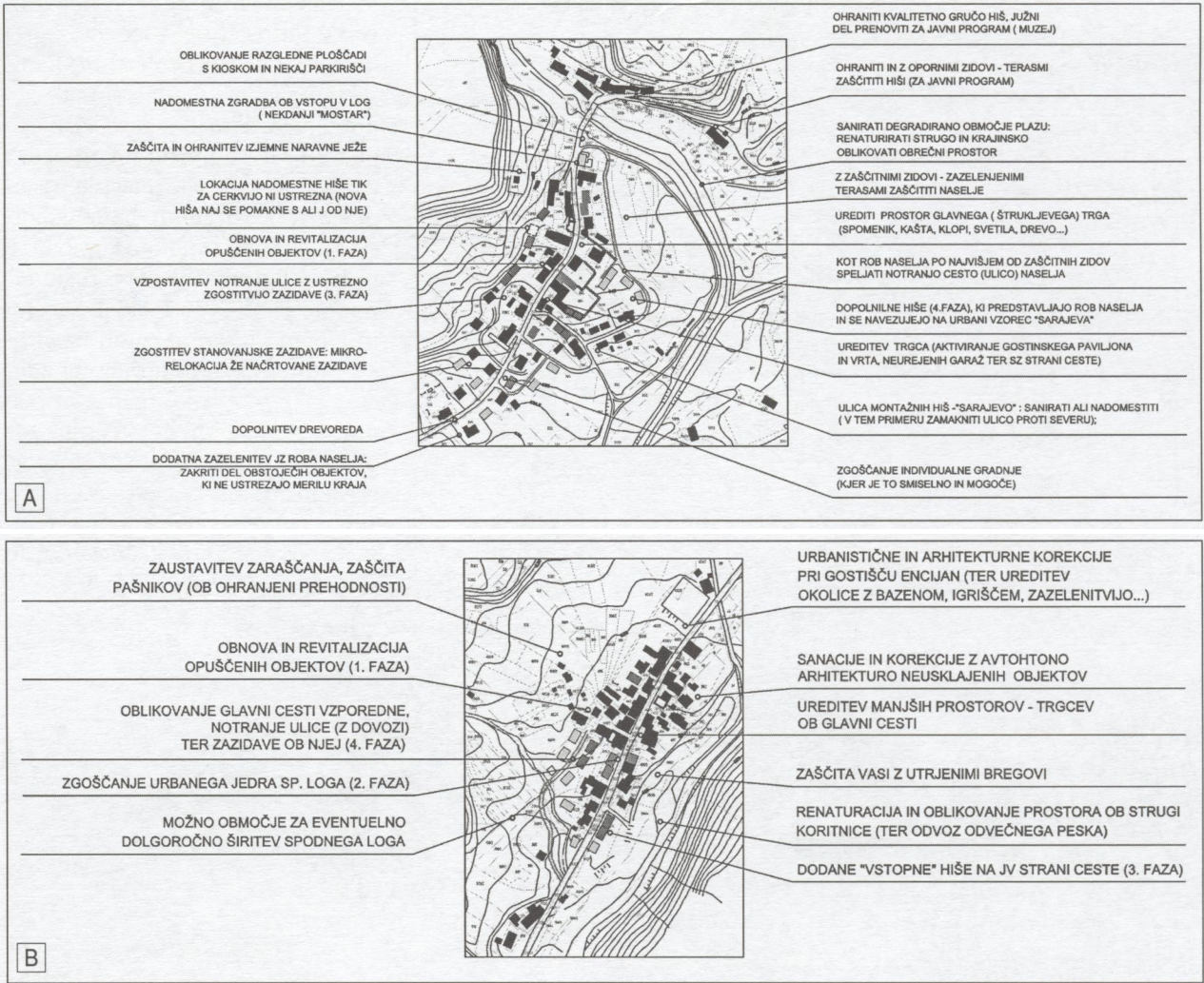
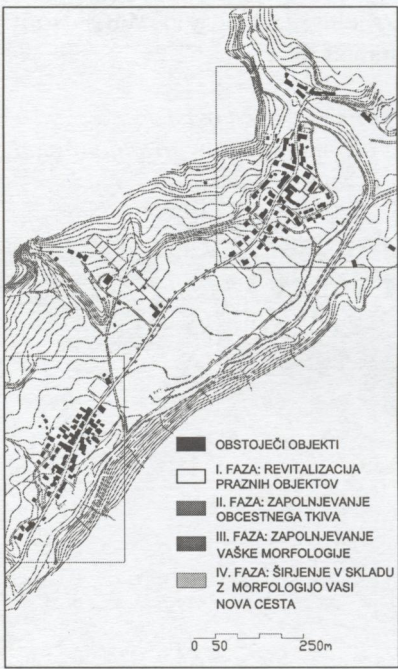
Skupina se je lotila širše analize stanja Loga pod Mangartom, ki ga

je leta 1998 prizadel potres, leta 2000 pa rušilni plaz. Kot pereč problem se je pokazala potreba po novih nadomestnih lokacijah za družine, ki so ob plazu ostale brez hiš, in po novih lokacijah za dodatne objekte v Spodnjem in Zgornjem Logu.

Urbanistični projekt rešuje problem širjenja naselja s procesom, ki ga deli na štiri faze, hkrati pa preprečuje širjenje vasi v okolico, saj bi naselje izgubilo morfološko celovitost. Prva faza procesa je Prenova in revitalizacija praznih objektov. Ovrednotiti bi bilo treba objekte, ki so prazni in propadajo, poiskati način za njihovo prenovo in jih ponuditi tistim domačinom, ki jih najbolj potrebujejo. V drugi fazi, Zapolnjevanje obcestnega urbanega tkiva,

je treba poiskati vse vrzeli v obcestnem tkivu in preučiti, ali je možna njihova zazidava, saj se morfološka tkiva naselja tako ohranja. V naslednji fazi, Zapolnjevanje in zaozkožanje urbane morfološkega naselja, se proces ponovi, vendar na širšem prostoru naselja. Sočasno se izoblikujejo njegovi robovi. V četrti fazi, Širjenje naselja, se dodatne bivalne hiše po potrebi širijo glede na naravne danosti in morfološko vasi. Za to fazo sta predlagani območji JV stran Zgornjega Loga in SZ stran Spodnjega Loga.

Projekt opozarja poleg zgoščevanja na ureditev obuličnih prostorov, prometnega režima, sanacijo najbolj prizadete vstopne točke v Zgornjem Logu in na kakovostno krajinsko ureditev z renaturalizacijo struge.

Slika 3: Log pod Mangartom – predlog 1
A. Proces zgoščevanja stavbnega tkiva v Zgornjem Logu
B. Proces zgoščevanja stavbnega tkiva v Spodnjem Logu

Predlog 2: Log pod Mangartom, Rabelj [2]

Obuditev predora Log pod Mangartom–Rabelj in ureditev vstopnih točk

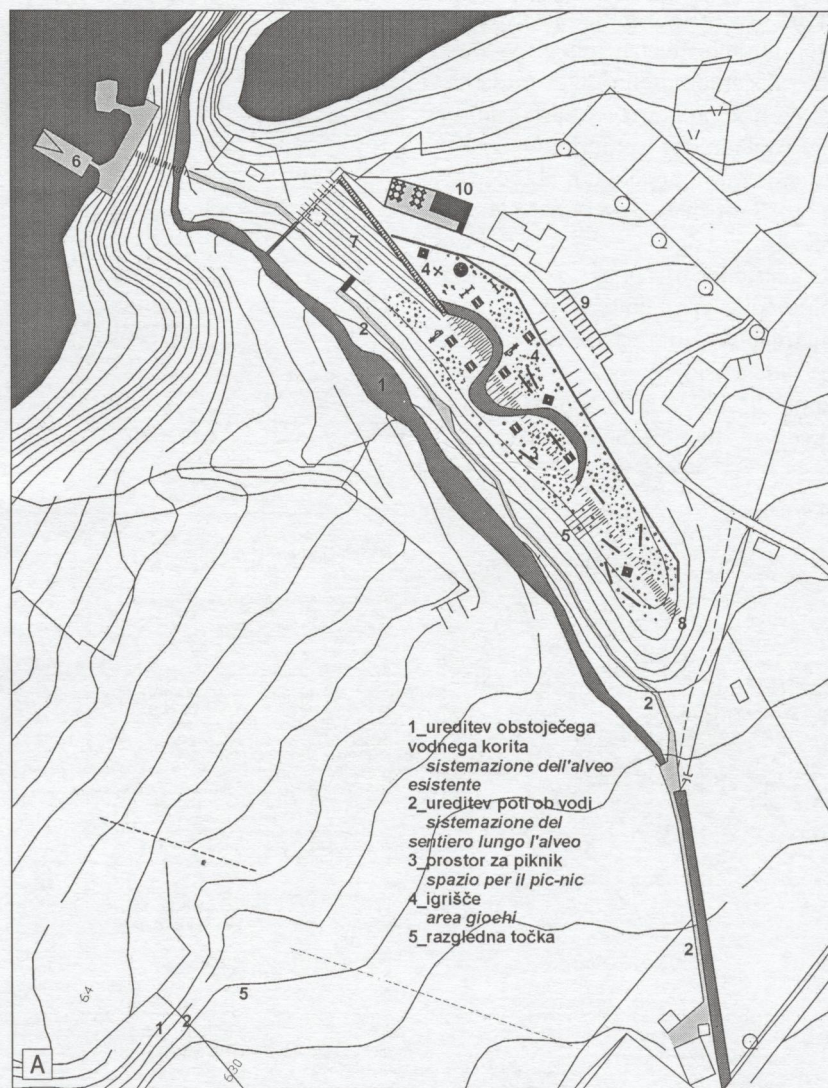
Osrednje točke pri zasnovi projekta so predor s konca 19. stoletja in vstopni točki vanj. Ta nenavadna povezava je velik potencial pri oživljanju, ohranjanju in dopolnjevanju aktivnosti v obeh krajih.

Log

Na sredini med Zgornjim in Spodnjim Logom je z odlaganjem materiala ob izkopu predora nastal visok, strm nasip. Danes je zelo poraščen, vendar njegova nenavadna oblika in ravni plato na vrhu kaže, da je umetno nastala tvorba.

Arhitekturni in krajinski projekt tematskega parka na rudniškem nasipu v Logu se navezuje na predloge lokalne skupnosti in bi ob realizaciji pomenil večjo ponudbo tako za domačine kot obiskovalce.

Celoten prostor nasipa je urejen v tematski park, ki ima vstopno točko ob cesti Bovec–Log–Predel. Vhod in del predora za vožnjo z vlakcem je treba prenoviti in naj bo zanimivost za turiste. Del vode, ki iz predora teče pod tiri železnice, je direktno speljan v zdajšnjo strugo, drugi pa »zakroži« v novi strugi po platoju ter se po nasipu spusti v zdajšnjo. Tako element vode postane eden od ključnih delov tematskega parka na platoju nasipa, ob njem bi bili urejeni prostori za prirejanje piknikov s kurišči, mizam in klopmi, igrišča z igrali za otroke, prostor za sprostitev ter na koncu nasipa razgledni pomol in razgledišča s klopmi. Celoten plato je parkovno zasajen, medtem ko je brežina nasipa razredčena, da bo znova opažen. Opuščen objekt karavle postane vstopni sprejemni in servisni objekt tematskega parka. V

Slika 4: Log pod Mangartom – predlog 2

A. Ureditev tematskega parka na nasipu, B. Plato pred vstopom v predor

kaverni iz 1. svetovne vojne v skalni steni za platojem nasipa je multivizijska predstavitev različnih plasti življenja v dolini Koritnice in Jezernice. Okoli nasipa se uredi tudi tematska sprehajalna pot, ki te popelje po vseh programskih točkah.

Rabelj

Projekti za ureditev rudniškega območja v Rablju so manj konkretni in investicijsko zahtevnejši kot tisti v Logu oziroma so bolj muzejsko usmerjeni. Navezujejo se na načrte družbe La nuova Raibl, ki od leta

1991 upravlja z rudnik in namerna urediti rudniški muzej s podzemnim obhodom, med katerim naj bi si obiskovalci ogledali nekaj najzanimivejših prostorov v rudniku.

Čeprav je rudarjenje pustilo v naravi veliko rano, je treba ohraniti specifično estetiko rudniških objektov, ki se nizajo po pobočju, vhoda v rove, pozabljenih in odsluženih strojev idr. Projekt vključuje ureditev in zavarovanje opuščenih rudniških objektov ter ureditev poti po zunanjih območjih. Prostor med reko in pobočjem rudnika naj bi uredili v vstopno ploščad v kom-

pleks rudnika, prostor za predstavitev strojev. Na drugi strani reke predlagamo ureditev prostora, ki bo povezoval nekdanje rudniške objekte, čeprav bodo namenjeni drugim vsebinam in dejavnostim.

V tem trenutku se zdi težko izvedljivo organizirati ogled notranjosti rudnika in se z jamsko železnico odpeljati do Loga, vendar bi takšen program bistveno pripomogel k avtentičnosti predstavitve rudnika, dela v njem in življenje rudarjev.

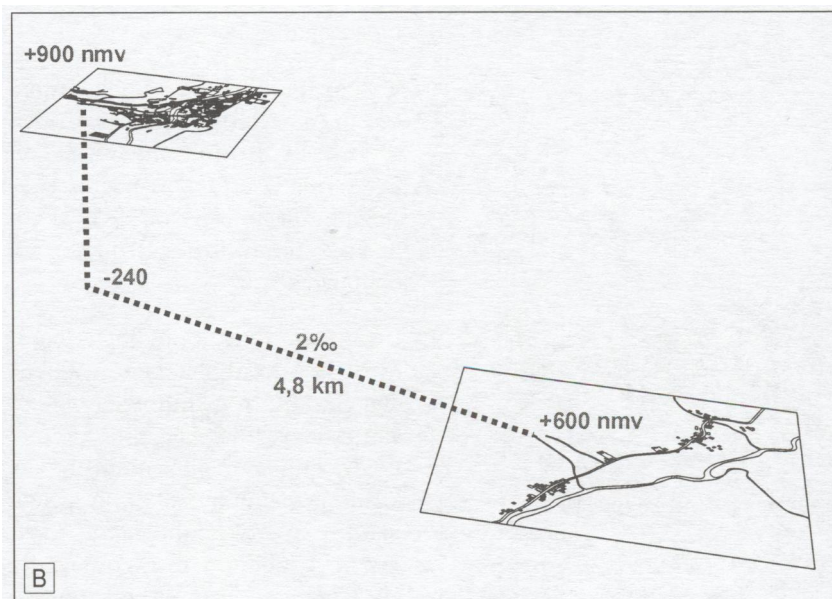
Predlog 3: Zgornji Log pod Mangartom [3]

Ureditev območja, prizadetega v plaz

Arhitekturno-krajinski projekt se osredotoči na območje Zgornjega Loga, ki ga je prizadel plaz. Za seboj je pustil ogromno praznino – belo liso v prostoru, ki deli Zgornji Log na dva dela.

Poleg sanacije celotnega izpraznjenega področja, projekt predlaga ureditev novega krajevnega središča ob mostu, ki bi kraju pomagal z razvojem turistično-kulturne vsebine.

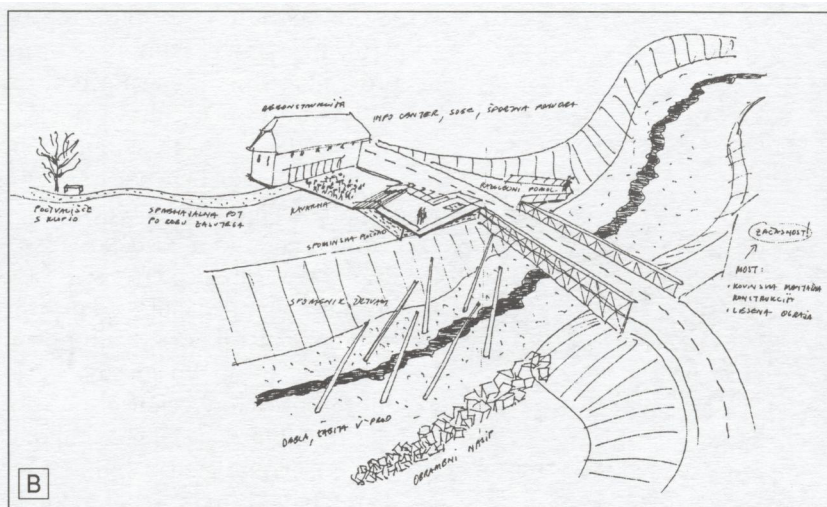
V izpraznjene in delno porušene hiše, ki so izgubile bivalno funkcijo in so bistveni del grajene strukture kraja, torej zahtevajo ohranitev, bi po prenovi oziroma rekonstrukciji vstavili zanimive javne programe. Hiši nad mostom bi preuredili v muzej plazov, na območju, kjer je včasih stala hiša in je bila do temeljev porušena, bi uredili v spominsko ploščad, v sosednji pa bi bilo informacijsko središče s kavarno in prenočišči. Vsi ti objekti skupaj s spominsko ploščadjo, spomenikom žrtvam plazov, parkirišči in novim mostom, kraj znova povežejo v celoto. Na točki, kjer se je plaz zajedel čez kraj, podrli in izbrisali nekaj hiš, uničili sedem življenj in s seboj odnesel most čez Predelico, se postavi spomenik v strugi, oblikovan kot toku upirajoča se debla.

Slika 5: Rabelj – predlog 2

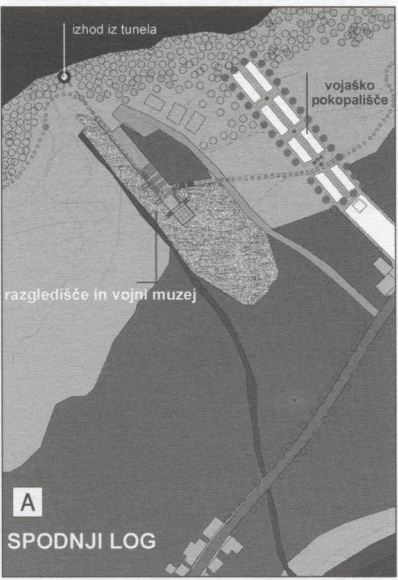
A. Ureditev vstopnega platoja v rudniški kompleks

B. Shematski prikaz rudniškega predora med Logom in Rabljem

Slika 6: Log pod Mangartom – predlog 3
A. Ureditve območja, prizadetega v plazu
B. Novo središče Zgornjega Loga

Drugi del projekta predlaga dopolnitve krajinskih elementov, robov divje in kulturne krajine ter oblikovanje izpraznjenega dna doline. Predvidena je ureditev manjših parkirnih površin ob cesti. V naravnem okolju so izvedeni posegi *land arta*, ki izhajajo iz razumevanja obravnavane krajine, prostorskih arhetipov in zgodovine. Tako postane kraj zanimivejši za obiskovalca vasi pa tudi za mimoidočega.

Predlog 5: Rabelj [5]
Sanacija rudniškega območja

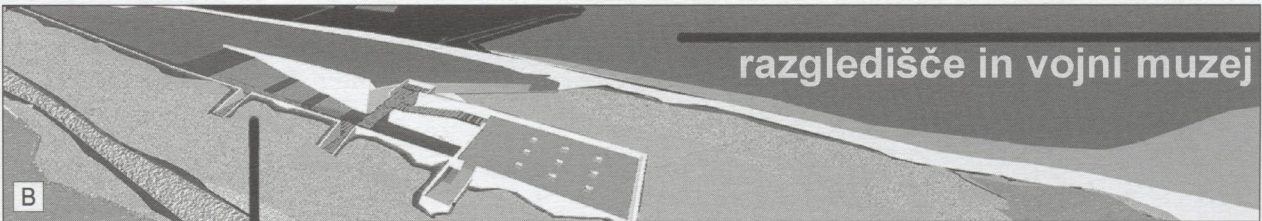
Projekt poskuša današnjo degradirano podobo rudniškega kompleksa razumeti ter jo predstaviti kot prostorski atraktor, vezan na industrijsko tradicijo območja. S študijem dostopa do osrednjega rudniškega območja je bil vzpostavljen scenarij doživljanja prostora. Poudarjena je monumentalnost kompleksa z golo rdečkasto steno odprtega kopa na pobočju Male kraljeve špice. Dodatno so posamezni objekti rudnika ter stena kopa poudarjeni z nočno osvetlitvijo.

V kraju je mogoče odčitati zanimive urbanistične nastavke in poteze. Izrazite osi povezujejo kraj na desnem bregu Jezernice z rudnikom na levem.

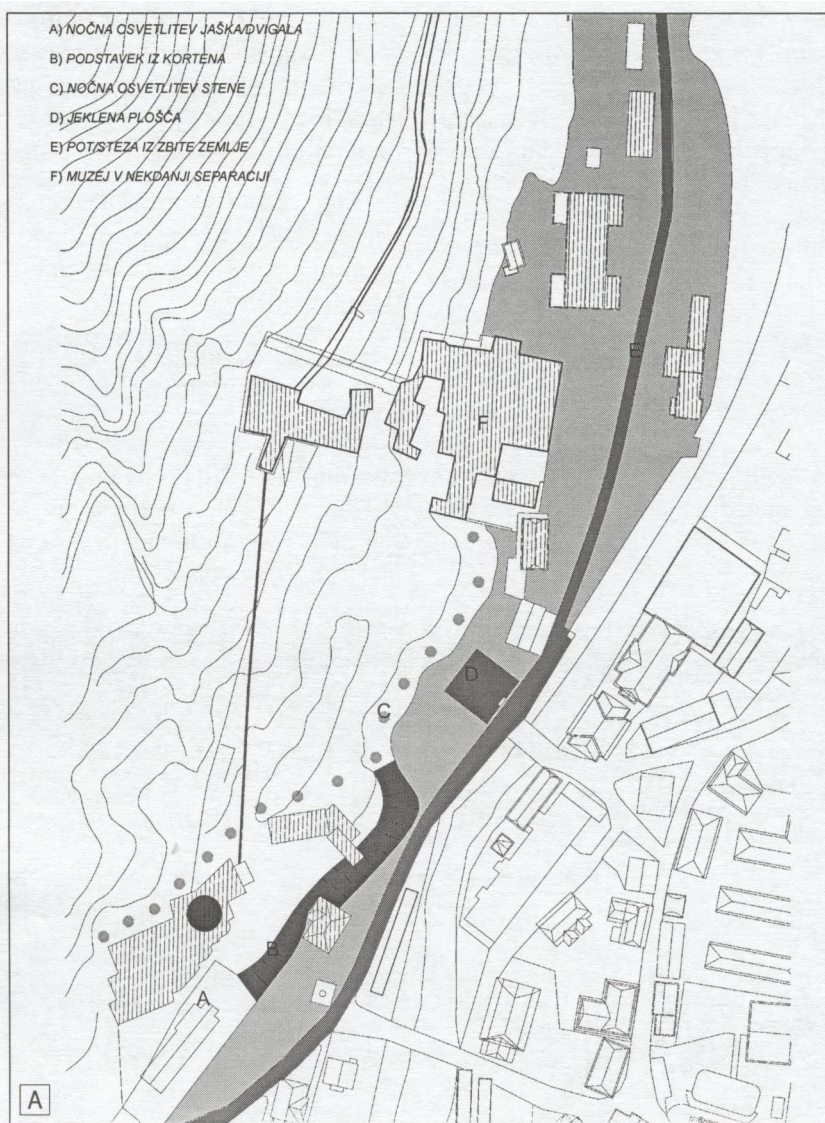
Predlog predvideva označitev celotnega območja dejavnosti rudnika z enotnim označevalnim sistemom tabel iz kortena.

Osrednji poseg predloga je ureditev rudniškega muzeja v osi objekta separacije.

Muzej bi tako postal osrednja točka v sistemu urejenih poti, razpredenih na območju rudnika in deloma po steni nad kompleksom.

Slika 7: Log pod Mangartom – predlog 4
A., B. Razgledišče in vojni muzej, C. Oblikovanje robov / Land Art

Specifična degradirana podoba industrijske krajine Rablja danes pomeni velik zaviralni dejavnik v strategiji razvoja kraja. Vse te posebnosti pa je treba razumeti kot prostorski idiom ter jih ohraniti kot naravno-industrijsko scenografijo.

Predlog 6: Log pod Mangrtom, Rabelj [6]

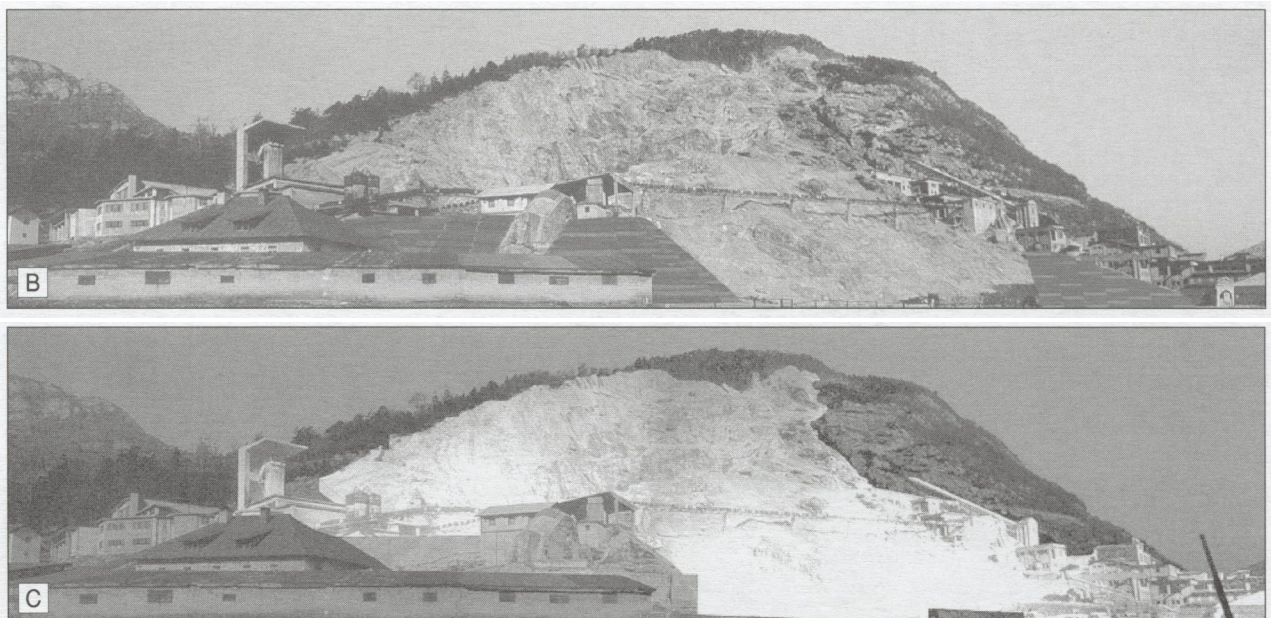
Strategija promocije območja

Element, ki povezuje celotno obravnavano območje je bolj ali manj ohranjena naravna krajina, v Rablju precej dopolnjena z industrijsko komponento.

Druga dva povezujoča dejavnika sta še zelo prisoten zgodovinski spomin ter velike možnosti za športne aktivnosti.

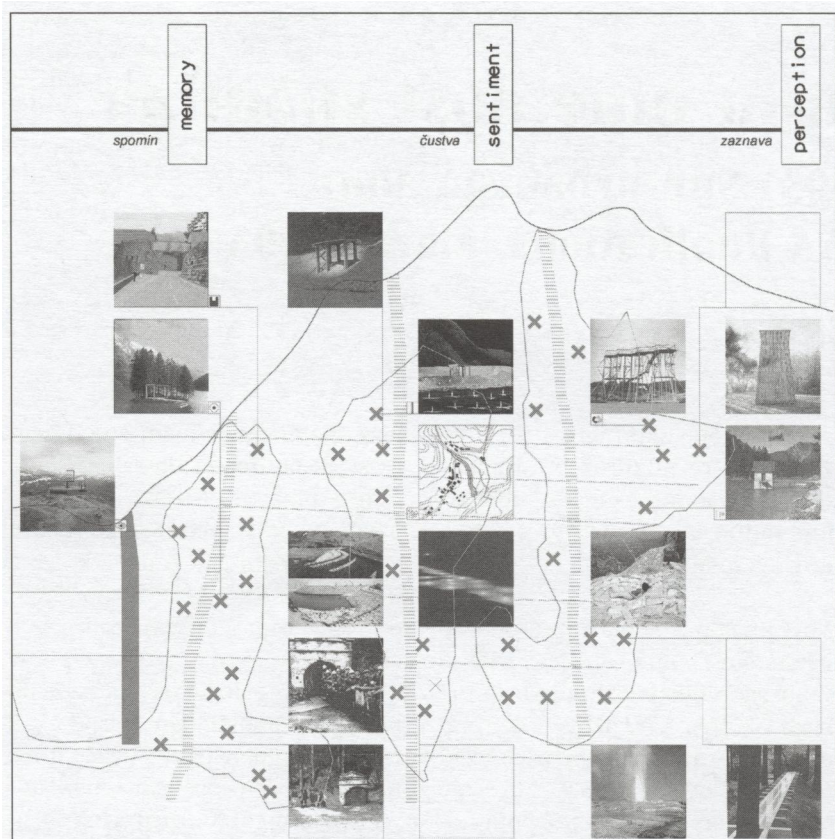
Dolini sta zelo povezani, sorodni, pa tudi zelo različni. Dolino Jezerne determinira propadajoči rudniški kompleks, dolino Koritnice je nedavno prizadel zemeljski plaz.

Območje je treba akupunkturno obdelati z arhitekturnimi intervencijami, ki naj poudarijo potenciale ter tako postanejo čitljive točke v omrežju skupne vizije.

Slika 8: Rabelj – predlog 5

A. Ureditev rudniške separacije, B., C. Razgaljenost stene in industrijska scenografija

Slika 9: Osnutek medmrežne strani za promocijo območja – predlog 6

Cilj predloga skupine je strategija promocije območja, s sočasnim prevrednotenjem ter sanacijo obeh prizadetih območij.

5. Po delavnici

Delavnica se je 15. 06. 2002 končala z dogodkom Dialog pod Mangartom, kjer smo udeleženci predsta-

vili izdelane predloge, krajani pa so ob njih izrazili svoje pohvale in pomisleke.

Ob delavnici je izšla publikacija Brezmejniki ali Il giornale senza confini, ki je bila kot časopis razdeljena vsem gospodinjstvom v Logu in v javnih prostorih v Rablju.

Razstava rezultatov delavnice je bila v kulturnem domu Log pod

Mangartom, v kulturnem domu Bovec, nato pa od 10.–28. 02. 2003 na fakulteti v Ferrari z naslovom Paessaggi Marginali.

Nina Goršič, univ. dipl. inž. arh., Urbani-
stični inštitut RS, Ljubljana
E-pošta: nina.gorsic@urbinstitut.si
Robert Mašera, univ. dipl. inž. arh., sa-
mostojni arhitekt
E-pošta: robert.masera@guest.arnes.si
Damjana Zaviršek Hudnik, univ. dipl. inž.
arh., samostojna arhitektka
E-pošta: damjana.zavirsek@guest.arnes.si

Opombe

- [1] Primeri Aleksander S. Ostan, univ. dipl. inž. arh. (vodja skupine), Katarina Snoj, štud. arh., Sara Štremfelj, štud. arh., Martina Zrim, štud. arh., Petra Repič, štud. kraj. arh.
- [2] Damjana Zaviršek Hudnik, univ. dipl. inž. arh. (vodja skupine), Nina Goršič, univ. dipl. inž. arh., Marko Mahnič, univ. dipl. inž. arh., Robert Mašera, univ. dipl. inž. arh.
- [3] Miha Kajzelj, univ. dipl. inž. arh. (vodja skupine), Saša Bunčič, univ. dipl. inž. arh., Matevž Čelik, univ. dipl. inž. arh., Mateja Svet, univ. dipl. inž. arh.
- [4] Arhitekt Marco Odorizzi (vodja skupine) stud. Federica Dolcetti, stud. Raffaella Mecenero, stud. Michele Parolo, stud. Mirco Vacchi
koordinatorja: prof. arch. Gianluca Frediani, arch. Cristina Chersi
Università di Ferrara - Facoltà di Architettura, Univerza v Ferrari – Fakulteta za arhitekturo
- [5] Arhitekt Cristina Chersi (vodja skupine) stud. Bencivelli Paola, stud. Brunelli Francesca, stud. Carli Azzurra, stud. Giacomini Filippo
koordinatorja: prof. arch. Gianluca Frediani, arch. Cristina Chersi
univerza v Ferrari – fakulteta za arhitekturo
- [6] Arhitekt Gabriele Sorichetti (vodja skupine) arch. Francesca Ghiretti, arch. Rachele Michinelli, arch. Gabriella Selmi
koordinatorja: prof. arch. Gianluca Frediani, arch. Cristina Chersi
univerza v Ferrari – fakulteta za arhitekturo

Viri in literatura

Koželj, J., Mašera, R., Ostan, A. S., in dr. (2002) Brezmejniki / il giornale senza confini, publikacija delavnice, Ljubljana.
Mašera, R. (1999) Revitalizacija rudniškega kraja Rabelj, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo.
Stritih, J., in dr. (2002) Lahko govorimo o alpski civilizaciji, Delo, priloga Znanost, Ljubljana, 8. april. 2002.